

Tieteessä tapahtuu -lehti kokoaa yhteen eri tieteenalat. Se on foorumi ajankohtaisille ja yleis-tajuisille tiedeartikkeleille sekä keskustelulle tieteestä ja tiedepolitiikasta.

TOIMITUS

Päätoimittaja: Ilari Hetemäki
Toimitussihteeri (kirja-arvostelut, ilmoitukset): Tiina Kaarela
Ulkoasun suunnittelu: Camilla Pentti

Snellmaninkatu 13,
00170 Helsinki
Puh. (09) 228 69 227
tieteessatapahtuu@tsv.fi

TOIMITUSNEUVOSTO

Professori (emeritus) Leif C. Andersson, filosofian tohtori Katja Bargum, päätoimittaja Ilari Hetemäki, apulaisprofessori Peter Johansson, professori Tuija Laine, yliopistonlehtori Nelli Piattoeva, toiminnanjohtaja Lea Ryyänen-Karjalainen ja dosentti Leena Suurpää (pj.).

OSOITTEENMUUTOKSET

JA TILAUKSET

tilaukset@tsv.fi
Puh. (09) 228 69 254

JULKAISIJA

Tieteellisten seurain valtuuskunta
Painos 7 300 kpl
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa
35. vuosikerta
Lehdestä ilmestyy myös verkkoversio:
www.tieteessatapahtuu.fi

Seuraava numero ilmestyy marraskuun puolivälissä. Julkaisemme siinä tapahtumatietoja, jotka on lähetetty viimeistään 23.10.2017 osoitteeseen: toimitussihteeri@tieteessatapahtuu.fi

ILMOITUKSET

1/1 takakansi 550 € (4-v.)
Takakannen sisäsivu 480 € (4-v.)
Sisäsivut (4-v.) 540 €
1/1 (mv) 480 €
1/2 sivu (mv) 280 €
Myynti: puh. 0400 467 195 tai
ilmoitukset@tieteessatapahtuu.fi

ISSN 0781-7916 (painettu)
ISSN 1239-6540 (verkkolehti)

Pieksänprint Oy,
Pieksämäki 2017

PÄÄKIRJOITUS

POHJOINEN MEISSÄ

Suomalaiset juhlivat satavuotista valtiollista itsenäisyyttään viileissä tunnelmissa sekä arvoilmaston että säiden suhteen. Takana on kylmä kevät ja kolea kesä, edessä viheliäinen syys ja valoton talvi. Vielä heinäkuussa istuimme villasukat jalassa laiturilla ja toivoimme parasta. Turhaan. Ottaen huomioon geohistoriallinen sijaintimme tilanne ei kuitenkaan yllätä. Päinvastoin. Meidänhän pitäisi tietää tämä alakoulusta lähtien: semiarktinen ilmasto hakkaa aika ajoin ikkunoita ja koettelee koneita, muokkaa heimomme karua luonnetta ja jähmettää liikkeitä.

Kun alkusuomalaiset kymmenentuhatta vuotta sitten kartoittivat näitä metsästysmaita, heillä oli ensimmäisenä ajatuksena mielissään sopeutuminen, ja siitä se lähti. Vuosisatojen ajan heidän jälkipolvensa ovat yrittäneet ja erehtyneet, ja taas koittaneet ja joskus onnistuneetkin voittamaan vihamieliseksi koettuja luonnonoloja. Monen monituisia kertoja päitä on hakattu mäntyyn ja kirvestä kiveen, vesistöjä on milloin laskettu, milloin nostettu tai kahlittu muuten vaan. Yritetty on ja lujasti, jotta saataisiin asuinkelpoiseksi alue, jota ei ole todellakaan tarkoitettu sellaiseksi. Luonnon kesyttämiseen meni häkellyttävän kauan aikaa, tuhansia vuosia, ennen kun turvekammeista ja savusaunoista päästiin piipullisiin pirtteihin, sammaltilkkeistä puukuitueristeisiin ja kolisevista lämpöpattereista aurinkoenergiaan.

Kaiken tämän voitollisen taistelun ikävänä seurauksena oli vieraantuminen kasvualueistamme, pohjoisesta luonnosta. Kadotimme kyvyn lukea sitä, ymmärtää sitä ja hyödyntää sitä kestävästi. Vasta nyt, voisi toivoa, olemme siirtymässä (pakostikin) syvällisempään oivallukseen: jotta voi hyödyntää, tulee myös suojella. Toki suojeluaihioita nousi jo Punkaharjulle ja Imatralla avattujen ensimmäisten kruununmetsien sekä kansanpuistojen ja metsävarojen säästämispuheiden myötä pitkän 1800-lukua. Suojelua edistävä ensimmäinen tieteellinen seura, Societas pro Fauna et Flora Fennica, perustettiin kuvaavasti vuonna 1821.

Isänmaanrakkaudella ja kansanterveydellä perusteltu retkeily, sosiaalipolitiikalla argumentoitu lomalainsäädäntö ja taantumaa tasoit-tavan kotimaanmatkailun valtioneuvosto levittivät luontomatkaillen kait-ken kansan omaisuudeksi. Paluu luontoon -ajattelu alkoi vahvistua, kun ensimmäinen luonnonpuisto avattiin Malla-tunturin alueelle vuonna 1916, ensimmäinen suojelulaki laadittiin vuonna 1923 ja ensimmäiset kansallispuistot nimettiin vuonna 1938. Pääosin ne sijaitsivat Itä- ja Pohjois-Suomen rajaseuduilla, ”Luonto-Suomessa”.

Suojelujatous jäi luontokeskusteluissa kuitenkin marginaaliseksi. Valtion ja elinkeinoelämän huomion kärki kun oli ”resurssiksi” muuttuneen luonnon mahdollisimman tehokkaassa taloudellisessa hyödyntämisessä, mistä Luonto-Suomen savottojen ketju konkreettisesti ker-

toi. Tuossa vaiheessa kurkotettiin myös yhä ylemmäksi pohjoiseen, Jäämeren avaamille maailmanmarkkinoille. Tokoin senaatti (1917) käynnisti selvityksen jo kymmeniä vuosia haaveillusta Jäämeren käytävästä ja sen taloudellisista mahdollisuuksista. Selvityksen yksi strateginen hanke oli rautatien saaminen Jäämeren rantaan; siitä haaveillaan yhäkin.

Talousvaikuttajien ohella myös tiedemiehet, sekä kansallisten tieteiden (historian, suomen kielen ja kulttuurin) edustajat että luonnontieteilijät, suuntasivat katseensa pohjoiseen akateemisen erikoistumisensa alueena. Ensimmäinen ja toinen polaarivuosi (1882–83, 1932–33) ja geofysiikan vuoden (1957–58) tapahtumat kansainvälistivät peruuttamattomasti veden saartamaa Suomea. Harva tulee ajatelleeksi, että juuri Pohjoinen vei meidät kansainvälisille tieteen areenoille. Luonnollisesti, ovathan *cold-how* ja *arctic way* olleet meidän erikoisalaamme jo tuhansia vuosia. Vasta nytkö me olemme sen sisäistäneet?

Mitä tulee nykyiseen arktiseen tutkimukseen, on se pääjuonteeltaan kulkenut viimeiset viisikymmentä vuotta samoilla tieteenalaisilla urillaan. Jos historia oli 1800-luvun nationalismissaan johtava tieteenala, ovat sitä nyt leimallisesti kansainväliset ja runsaasti tiederahoitettut bio- ja geotieteet sekä teknologia-alat. 1800-luvun Siperian-retket ovat vaihtuneet avaruustutkimukseksi, roheat jäänmurtajat kasvaneet meriklustereiksi, lähialueiden geo-historia moninaistunut globaaliksi geopolitiikaksi ja raaka luonnon riisto sivistynyt kestäväksi kehitykseksi.

Kansallisen maabrändin uudelleen ajattelemisen kanssa on ollut paljon vaikeampaa. Suomalaiset eivät millään tahdo määrittyä semiarktisen – puhumattakaan arktisen maan kansalaisiksi. Näin pohjoisten raukkojen rajojen tutkijana hykertelin, kun luin juuri ilmestynyttä Suomen arktista strategiaa (2010, päivitetty 2013 ja 2016). Siinä korkein poliittinen johto sen lopulta myönsi: Suomi on kokonaisuudessaan arktinen maa. Tulihan se sieltä!

Ks. myös *Jälkiä lumessa. Arktisen Suomen pitkä historia* (<http://vnk.fi/julkaisut>).

MARIA LÄHTEENMÄKI

Kirjoittaja on Itä-Suomen yliopiston historian professori.

”Jos historia oli 1800-luvun nationalismissaan johtava tieteenala, ovat sitä nyt leimallisesti kansainväliset ja runsaasti tiederahoitettut bio- ja geotieteet sekä teknologia-alat.”

